

פרק א' תחילת שעבוד ישראל במצרים, גזירותיו של פרעה

במצרים קם "מלך חדש על מצרים" – פרוש 1: קם מלך חדש ממש (המלך הקודם מת).
פרוש 2: נתחדשו גזירותיו – המלך גזר גזירות חדשות.
"אשר לא ידע את יוסף" (פסוק ח') – המלך עשה עצמו כאילו לא הכיר את יוסף (רש"י).

הריבוי המהיר של בני ישראל במצרים עורר את חששו של מלך מצרים פן יתרבה עוד יותר, יצטרף לאויבי מצרים הנלחמים נגדם, ולבסוף – "ועלה מן הארץ" – פרוש 1: עם ישראל יעזבו את ארץ מצרים.
פרוש 2: המצרים יעזבו את מצרים, כתוצאה מכך שעם ישראל ישתלטו על ארץ מצרים.

הפתרון: "הבה נתחכמה לו" –

פרוש 1: נתחכם לעם ישראל (נגזור נגדם גזירות).
פרוש 2: נתחכם לקב"ה {המצרים ידעו שה' מעניש מידה כנגד מידה, ולכן חשבו להתחכם לה', והחליטו לזרוק את הבנים של ישראל ליאור. ע"י כך ה' יצטרך להענישם במים (מידה כנגד מידה), אך לא יוכל להענישם, שהרי ה' הבטיח שלא יהיה מבול}.

החשש של מצרים מפני ישראל, שבהתרבותם יהפכו לעם נבדל מהמצרים, היה לכאורה מוצדק. אלא שהם נקטו בדרך הלא נכונה לטיפול במצב. היה עליהם לשלח את בני ישראל ממצרים, ואילו הם בחרו לענות ולשעבד את ישראל.

פתרון שני: משלא צלח הפתרון הראשון להעבידם בפרך הגה פרעה רעיון נוסף, וציוה על המיילדות העבריות להמית את הזכרים בישראל.
בזכות המיילדות העבריות שפרה ופועה (בדרש: יוכבד ומרים) לא נתקיימה גזירה זו של פרעה, ואז נתן ציווי לכל עמו (פתרון שלישי): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון".

*הערה: בפסקה הראשונה בפרק (א' - ז') מדובר על ריבוי ישראל, ושם נזכר לשון ריבוי שבע פעמים (כגון: וירבו, ויעצמו וכו'). בפסקה השנייה (ח' - י"ד) מדובר על עבודת הכפייה שנתן פרעה על ישראל, ושם נזכרו שבע לשונות של עבודת פרך, (כגון: ויעבידו, בכל עבודה, פרך וכו'). בפסקה השלישית (ט"ו - כ"ב) מדובר על הגזירה על הבנים והצלתם ע"י המיילדות, ושם נזכרו שבע פעמים "מילדת" או "מיילדות".

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

גזירות פרעה			
	הגזירה	משמעותה	הסיבה
גזירה 1 א', י"א	"וישימו עליו שרי מיסים (עבודה), למען ענותו בסבלותם (בעבודת המצרים), ויבן ערי מסכנות (אוצרות) לפרעה - את פיתוס ואת רעמסס".	בני ישראל בתקופת יוסף ישבו בארץ גושן ברווח, ועכשיו נהפכו להיות עבדים.	קם מלך חדש שחשש שבני ישראל יתרבו וימרדו במצרים.
גזירה 2 א', י"ג-י"ד	"ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך"	החמרה ברמת הקושי בעבודה	מפני שהעם המשיך להתרבות.
גזירה 3 א', ט"ו-ט"ז	הוראת מלך מצרים למיילדות העבריות – להרוג את כל הבנים היהודים, בזמן לידתם ("וראיתן על האובניים אם בן הוא..."). הערה, המיילדות לא ביצעו גזירה זו בטענה שהיהודיות חיות (בקיאות כמיילדות) ויולדות לבד. בשכר זה ה' עשה למיילדות בתים (מיוכד יצאו בתי כהונה ולוויה, וממרים יצא בית מלכות).	קודם היתה רק עבודה קשה, ואילו כאן כבר הגיעו לרצח.	רש"י מבאר שהחוזים בכוכבים (האיצטגנינים) אמרו לפרעה, שעומד להיוולד המושיע של ישראל והוא יהיה בן, ולכן צוה להרוג דווקא את הזכרים.
גזירה 4 א', כ"ב	"ויצו פרעה לכל עמון לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"	בגזירה 3 היתה גזירה רק על הבנים של היהודים, ואילו כאן היתה גזירה על כל הבנים כולל בני המצרים.	האיצטגנינים אמרו לפרעה – היום נולד מושיעם של ישראל, ואיננו יודעים אם הוא יהודי או מצרי, ואנו רואים שהוא ייענש במים. לכן גזר פרעה, שכולם כולל המצרים, ישליכו ליאור את הבנים שלהם, שנולדו באותו יום. (טעותם של האיצטגנינים היתה, שהם לא ידעו שמושה ייענש במי מריבה).
גזירה 5 ב', כ"ג	"וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל" – פרעה נהיה מצורע ולכן שחט תינוקות ישראל ורץ בדמם כדי להתרפא (רש"י).	רצח עם, אכזריות	פרעה נהיה מצורע.
גזירה 6 ה', ו'-	בני ישראל היו צריכים להשיג בעצמם את התבן ואת כל חומרי הבניה, ובכ"ז להספיק לעשות את אותה כמות הלבנים כמו קודם.	החמרה בקושי העבודה.	משה ואהרן ביקשו מפרעה להוציא את ישראל ממצרים ולכן פרעה רצה להכביד את העבודה, כדי שלשראל לא יהיה זמן לחשוב על יציאה ממצרים.

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

שאלות ותשובות פרק א		
תשובה	שאלה	פרק א
<p>א. פרעה חשש שהתרבות בני ישראל תגיע לעליונות מספרית אשר תתבטא גם בעליונות כוחנית, ובכוח זה יוכלו בני ישראל להתגבר על המצרים ולצאת מארצם.</p> <p>ב. החשש הראשוני של פרעה הפך למצב ממשי: משה ואהרן אומרים לפרעה כי ה' ציווה שבני ישראל יצאו ממצרים למדבר לחוג לה' שלושה ימים. מצב זה גם יפגע בעבודת בני ישראל וגם עלול להפוך את חשש פרעה שבני ישראל יצאו ממצרים למציאות.</p> <p>ג. הכבדת פרעה באה לביטוי בהכבדת העבודה אף יותר ממקודם: עתה יצטרכו להוסיף לעבודתם אף את איסוף התבן ללכבים, וליצור בעצמם את הלכבים. כך, לדעת פרעה, לא יהיה להם זמן להרהר במחשבות על יציאה ממצרים או להאזין למי שמדבר על כך.</p>	<p>א. כיצד נמק פרעה את רצונו להתחכם לעם ישראל? (ט'- י')</p> <p>ב. מה גרם לפרעה להכביד את השעבוד על בני ישראל (א'- ה')?</p> <p>ג. במה באה לביטוי הכבדת השעבוד ע"י פרעה ומה חשב להשיג בכך? (ו'- ט').</p>	<p>1 א' ע"פ שאלת בגרות שעבוד פרעה (א'- י')</p>
<p>למדנו שלמרות כל מה שעבר עליו, ולמרות שנעשה משנה למלך, לא השתנה יוסף ועמד בצדקותו.</p>	<p>"ויוסף היה במצרים" (פסוק ה'). משפט זה לכאורה מיותר, שהרי ידענו שהיה במצרים. מה למדנו מתוספת זו על דמותו של יוסף? (רש"י)</p>	<p>2 א' "ויוסף היה במצרי ם" (פס' ה')</p>
<p>א. הקב"ה עזר לבני ישראל בכך שלא הפילו נשותיהם ולא מתו ילדים בלידתם או בקטנותם והריונותיהן היו מרובי ילדים (ששה בהריון אחד).</p> <p>ב. ככל שעינו אותם יותר כן רבו יותר.</p>	<p>א. "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" ... (ז'). כיצד הצליחו בני ישראל לפרות ולרבות בתוך זמן קצר יחסית בצורה כזו?</p> <p>ב. מה עוזד בדרך נס את הילודה בבני ישראל (י"ב ורש"י)?</p>	<p>3 א' ריבוי בני ישראל במצרי ם (ז'- י"ב)</p>
<p>לפי רש"י הנשים היו: יוכבד, שנקראה שפרה מפני שמשפרת את הוולד, ומרים, שנקראה פועה מפני שהייתה פועה ומדברת אל הוולד כדי לגרום לו להרגיש טוב.</p> <p>לפי רש"י "חיות" הן נשים יולדות, והכוונה היא: הן בקיאות כמיילדות. <u>זרש</u>: הרי הן (היולדות העבריות) משולות לחיות השדה שאינן צריכות</p>	<p>הנשים המיילדות (ט"ו- כ"א) – מי הן היו לפי רש"י, מדוע נקראו כך ומה פירוש הנימוק שנתנו לפרעה "כי חיות הנה" (רש"י פשט ודרש).</p>	<p>4 א' הנשים המיילדו ת (ט"ו- כ"א)</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

<p>מיילדות. והיכן משולות לחיות? [למשל]: "גור אריה [יהודה] (בר' מ"ט, ט, ט), [בנימין] זאב יטרף" (שם כ"ז) וכו'...</p>		
<p>א. הנחיית פרעה למיילדות: בזמן שאתן מיילדות אותן תראינה אם מדובר בכך או בבת. אם זהו בן – המיתו אותו, ואם זוהי בת השאירוה בחיים. ב. השכר הוא: ה' הטיב להן, בכך שעשה להן בתים: בתי כהונה ולוייה מיוכבד (שפרה) (שהרי יוכבד היא אם אהרן, שממנו התחילה הכהונה) ובתי מלכות ממרים (פועה) (בגמרא במס' סוטה יא דרשו שדוד המלך בא ממרים, ע"פ הדרש שהאישה הנזכרת בדה"א ב' בשם אפרת היא למעשה מרים, והרי כתוב על דוד (שמ"א י"ז) "ודוד בן איש אפרתי"...) </p>	<p>א. הסבר בלשונך את ההנחיה שנתן פרעה למיילדות (ט"ז). ב. מהו השכר שנתן ה' למיילדות וכיצד התממשה הבטחה זו? (כ' - כ"א ורש"י).</p>	<p>5 א' ע"פ שאלת בגרות הנשים המיילדות ת (ט"ו - כ"א)</p>
<p>כי חוזי העתידות שלו אמרו לו שישועת ישראל עתידה לבוא מבן שיוולד בישראל.</p>	<p>מדוע נגזרה גזירת פרעה דווקא על הזכרים? (ט"ז רש"י).</p>	<p>6 א' הגזירה על הזכרים</p>